

Arbetsrätten med en borgerlig regering

Sammanfattning

En moderatledd regering skulle för de anställda innebära stora försämringar av de arbetsrättsliga reglerna. Det visar denna genomgång av de förslag som de fyra partierna lagt i riksdagen de senaste två åren. Framförallt moderaterna men även kristdemokraterna har krävt långtgående försämringar för de anställda, förslag som i vissa delar stöds även av folkpartiet och centern. Det handlar bland annat om följande.

- I praktiken slopat anställningsskydd.
- Fler tidsbegränsade anställningar.
- Sänkta löner för de som har lägst betalt.
- Det blir möjligt att träffa enskilda överenskommelser som är sämre för arbetstagaren än kollektivavtalen.
- Arbetsgivaren bestämmer i praktiken ensidigt hur mycket man ska arbeta och när.
- Arbetstagare över 50 år ska kunna avstå från anställningsskydd och sänka lönen under kollektivavtalens lägsta nivå för att få ett jobb.
- Fritt fram för arbetsgivare från låglöneländer att komma till Sverige med sina egna anställda och konkurrera om jobben med sina lönenivåer.
- Förändrad maktbalans till arbetsgivarnas fördel och försvagningar av arbetstagarna genom en rad åtgärder, exempelvis förbud mot sympatiåtgärder, inskränkta möjligheter att vidta stridsåtgärder i största allmänhet och utökat skadeståndsansvar vid formella misstag.

Arbetsrätten är avgörande för vanliga människors vardag

Vi tillbringar en stor del av våra liv på arbetet. Att ha ett arbete och kunna försörja sig är av avgörande betydelse för alla människors liv. Få juridiska regler är därför så viktiga för vanliga människor som arbetsrätten. Att behandlas rättvist och korrekt på arbetet är en grundläggande rättighet. Att inte vara beroende av arbetsgivarens godtycke för att kunna försörja sig och att själv kunna påverka sina arbetsvillkor är avgörande för människors välfärd och tillfredsställelse.

De arbetsrättsliga reglerna är till för att skydda arbetstagarna. De är nödvändiga eftersom arbetsgivare och arbetstagare inte är två jämstarka parter. Utan arbetsrättslig lagstiftning bestämmer arbetsgivaren i praktiken villkoren.

Den arbetsrättsliga lagstiftningen i Sverige innehåller regler av olika slag. En del lagar innehåller i huvudsak regler som ger enskilda arbetstagare rättigheter. Exempel på sådana lagar är anställningsskyddslagen och semesterlagen. Andra lagar reglerar

förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden, exempelvis MBL och förtroendemannalagen. De innehåller de spelregler på arbetsmarknaden som gör det möjligt för arbetstagarna att i praktiken hävda sina rättigheter. I vårt land är det sedan länge arbetstagarna själva genom sina fackliga organisationer som tar ansvar för att regler och rättigheter verkligen tillämpas ute på arbetsplatserna och inte stannar på papperet. Många av de viktigaste reglerna finns också huvudsakligen i kollektivavtal, exempelvis regler om vilken lön man ska ha och när arbetstiden ska förläggas. Innehållet i dessa avtal beror helt på vilken facklig styrka arbetstagarna har.

Den som vill försämra för arbetstagarna och stärka arbetsgivarna kan förändra de regler som direkt ger arbetstagarna rättigheter, exempelvis ta bort turordningsreglerna vid uppsägning pga arbetsbrist så att anställningsskyddet försvinner. Men man kan också förändra de regler som gör det möjligt för arbetstagarna att i praktiken hävda sin rätt. En och en är arbetstagarna nästan alltid underlägsna arbetsgivaren och får foga sig i vad arbetsgivaren bestämt. Men tillsammans är vi starka. Att slå undan benen för facket är därför ett mycket effektivt sätt att försvaga arbetstagarna. Om inte arbetstagarna kan agera gemensamt vinner arbetsgivaren.

Med tanke på den avgörande betydelse arbetsrätten har för alla arbetstgares vardag är det viktigt att inför valet kartlägga vad en borgerlig regering skulle innebära på detta område. Denna rapport bygger på en genomgång av vad de borgerliga partierna föreslagit i motioner som behandlats i riksdagens arbetsmarknadsutskott under de senaste två åren. Jag har enbart tagit upp de förslag som direkt påverkar förhållandet arbetsgivare-arbetstgare. Det finns tyvärr gott om andra förslag från dessa partier som innebär försämringar för arbetstgarna men de behandlas inte här.

Partiernas gemensamma förslag

I Arbetsmarknadsutskottet har de fyra borgerliga partierna vid några tillfällen skrivit gemensamma särskilda yttranden om bland annat arbetsmarknaden. Dessa yttranden är i huvudsak mycket allmänt hållna. Man pratar om ”avregleringar och modernisering av arbetsrätten” (1999/2000:AU1). ”En ny arbetsrätt bör utformas” skriver man som ”måste ge utrymme för flexibilitet och göra det möjligt att träffa överenskommelser på alla arbetsplatser”. De konkreta förslag man lyckats enas om är att försämra turordningsreglerna, vilket man redan med hjälp av miljöpartiet lyckats med, och att slopa fackets möjlighet att stoppa oseriösa entreprenad- och bemanningsföretag. Partierna anser också att det måste ”bli lättare att visstidsanställa och att anlita personal från bemanningsföretag” (1999/2000:AU7). Vad som skulle hindra det idag anger man inte. Men klart är att man vill öka antalet tillfälliga och därmed osäkra jobb.

Av yttrandena framgår således att samtliga fyra partier vill ta bort stora delar av nuvarande regelsystem och ersätta dem med något annat. Vilket innehåll de nya reglerna ska ha är man dock mer tystlåten om. Man talar om regler som leder till ”bättre möjligheter att få och ta arbete och som ökar rörligheten på

arbetsmarknaden”. Vad det innebär konkret för centerpartiet och folkpartiet är svårt att reda ut. Men en sak samtliga partier pekat på är att arbetsgivarnas makt måste stärkas och de anställda försvagas. Det ska ske genom att stridsåtgärder som en domstol tycker inte är ”proportionerliga” ska kunna förbjudas (1999/2000:AU5). Mer om detta nedan.

Moderaterna, kristdemokraterna och folkpartiet är eniga om att de lägsta lönerna måste sänkas och att ”möjligheterna bör vidgas för de enskilda parterna att träffa avtal oberoende av kollektivavtal”. Eftersom de enskilda parterna idag är fria att träffa avtal som för arbetstagaren är bättre än kollektivavtalet, innebär det i klartext att de tre partierna vill göra det möjligt för arbetsgivarna att tvinga på arbetstagare sämre villkor. Man menar också att det ”råder en obalans mellan parterna”. Det innebär i klartext att arbetstagarna är för starka och att arbetsgivarnas makt måste öka.

En moderatledd regering

I en moderatledd, borgerlig regering skulle moderaterna och kristdemokraterna med all sannolikhet utgöra en förkrossande majoritet. Deras förslag väger därför mycket tungt. Det är också dessa två partier som har de mest detaljerade och ingripande förslagen när det gäller att försämra arbetsrätten för arbetstagarna.

De två partierna vill framförallt förhindra att arbetstagarna agerar gemensamt. Flera förslag syftar därför till att försvaga facket's möjligheter att arbeta för sina medlemmar.

Moderaterna

(i huvudsak partimotionerna 1999/2000:Sk692 och 1999/2000:A6)

Slopas anställningsskydd

Förslaget: LAS bör omarbetas från grunden och bara ge den anställde ett grundläggande skydd mot att bli avskedad på grunder som inte är sakliga. ”Däremot bör exempelvis turordningsreglerna slopas helt”. Man kräver också att det ska bli fritt fram för tidsbegränsade anställningar och att företrädesrätten till återanställning ska kortas ytterligare från 9 till 6 månader.

Kommentar: Arbetsbrist anses alltid vara saklig grund för uppsägning. Arbetsgivaren kan därför alltid säga upp en anställd och hänvisa till att det är arbetsbrist. Om inte turordningsreglerna fanns skulle arbetsgivaren kunna säga upp vem som helst när som helst. Om man slopar turordningsreglerna så tar man därför i praktiken bort anställningsskyddet helt. Men det vågar inte moderaterna skriva rakt ut. Påståendet att det därefter skulle finnas något skydd mot att bli avskedad på grunder som inte är sakliga är direkt vilseledande. Observera att turordningsreglerna bara är ett exempel på vad som ska slopas helt när det gäller LAS.

Redan förslaget att det ska bli fritt fram för tidsbegränsade anställningar innebär i praktiken att anställningsskyddet försvinner. Då upphör ju anställningen automatiskt vid anställningstidens utgång.

Sänk lönen för de med lägst löner

Förslaget: De lägsta lönerna måste sänkas. Det kan ske genom att man sänker arbetslöshetsersättningen och gör den tidsbegränsad. Då tvingas människor att ta lägre betalda arbeten. Det kallas med ett fint ord att reservationslönerna måste sänkas.

Kommentar: Behöver inte kommenteras. Som exempel kan nämnas att de lägsta kollektivavtalsenliga lönerna för en vuxen, heltidsarbetande idag ligger i storleksordningen 13 000 kr. Ungdomar under 18 år har betydligt lägre löner. Det är dessa nivåer man anser är för höga och måste sänkas.

Kollektivavtalens ställning

Förslaget: Det behövs ”en mer `individualiserad` lagstiftning, det vill säga en lagstiftning som tydligt gör den enskilde till bärare av arbetets rättigheter”.

Kommentar: Vem moderaterna anser idag är bärare av ”arbetets rättigheter” framgår inte av citatet. Men skrivningen syftar med största sannolikhet på att man vill försvaga kollektivavtalen och facket. Moderaterna odlar ivrigt myten att det skulle finnas en motsättning mellan kollektivavtal och den enskilde arbetstagarens intresse. Men i verkligheten är ju kollektivavtalet bara ett skydd för den anställde som tillåter att man träffar enskilda överenskommelser som är bättre för den anställde. Det moderaterna vill åstadkomma är att kollektivavtalens rättsliga ställning försvagas så att arbetsgivaren fritt kan tvinga på den anställde sina sämre villkor. Som framgår ovan har man i den frågan stöd även av Kristdemokraterna och Folkpartiet.

Slopa arbetstidsregleringen

Förslaget: Staten ska inte reglera människors arbetstid. Den anställde och arbetsgivaren ska fritt kunna komma överens om arbetstidens totala längd och antalet timmar per dag eller vecka.

Kommentar: Arbetstidslagstiftningen är en viktig skyddslagstiftning som syftar till att skydda arbetstagarnas hälsa och säkerhet. Det har alla moderna industrialiserade stater insett. Därför finns det EU-direktiv som begränsar arbetstidens totala längd och som reglerar nattvila, veckovila mm. Utan denna reglering bestämmer arbetsgivaren i praktiken ensidigt arbetstidens längd och när arbetet ska förläggas. När moderaterna talar om att människor själva ska få bestämma hur mycket de ska arbeta innebär det i praktiken att arbetsgivarna ska kunna beordra hur mycket övertid

som helst. På så sätt kan arbetsgivarna variera arbetstiden över tiden så att de anställda vissa perioder arbetar väldigt mycket och andra perioder får gå hem.

Naturligtvis innebär en sådan arbetstidslagstiftning, eller snarare brist på lagstiftning, att det blir svårt att försvara kollektivavtalens regler om övertidsersättning och ob-ersättningar. Eftersom arbetsgivarna bestämmer helt själva över arbetstiden blir det ointressant för dem av att träffa kollektivavtal om förläggningen av arbetstiden och ersättningen.

Arbetstagarna är för starka

Förslaget: Domstolar ska kunna förbjuda stridsåtgärder efter en fri bedömning. En stridsåtgärd ska kunna förbjudas om den är för liten i förhållande till den skada den vållar eller om den är för omfattande i förhållande till sitt syfte. Stridsåtgärder ska alltså kunna förbjudas både för att de har för liten eller för stor omfattning beroende på vad domstolen tycker.

Kommentar: I Sverige råder fredsplikt när det finns kollektivavtal mellan parterna. Det innebär att arbetstagarna nästan alltid är förbjudna att vidta stridsåtgärder eftersom kollektivavtal normalt gäller. Å andra sidan är stridsrätten i princip fri när det inte finns något kollektivavtal. I vissa andra europeiska länder finns det ingen koppling mellan kollektivavtal och fredsplikt, men där finns då istället andra begränsningar i möjligheten att vidta stridsåtgärder, exempelvis domstolsprövning.

I Sverige har staten i stor utsträckning överlåtit ansvaret för att skydda arbetstagarna på facket. Systemet bygger på att arbetsgivarna ska ha ett starkt intresse av att teckna kollektivavtal genom att arbetstagarna då bundna av fredsplikt. Men en arbetsgivare som inte tecknar avtal ska riskera att inte få något arbete utfört. Moderaterna förslag innebär att man aldrig på förhand kan avgöra om en stridsåtgärd är tillåten eller ej. Arbetsgivaren kan alltid göra en fredspliktsinvändning och tvinga facket att gå till domstol för att få saken prövad.

Enkelt uttryckt betyder förslaget att moderaterna vill stärka arbetsgivarnas ställning och försvaga arbetstagarnas möjlighet att förbättra sina villkor.

Förbjud arbetstagare att ställa upp för varandra

Förslaget: Sympatiåtgärder, dvs arbetstagarnas möjlighet att vidta stridsåtgärder för att hjälpa andra kamrater, ska förbjudas.

Kommentar: Förslaget innebär dramatiskt sämre möjligheter att få till stånd kollektivavtal på arbetsplatser av typen Toy's R Us, dvs arbetsplatser där arbetstagarna skrämts till att avstå från att kräva avtal eller att gå med i facket. Möjligheten att vidta sympatiåtgärder är nödvändig i ett system som det svenska där arbetstagarna själva bevakar sina intressen genom facket. I andra europeiska länder skyddar staten arbetstagarna genom detaljlagstiftning om minimilöner och andra

villkor eller genom att upphöja kollektivavtalen till lag som gäller på alla arbetsplatser.

Förslaget innebär helt enkelt att man ställer de svagaste arbetstagarna helt utan skydd mot usla löner och anställningsvillkor.

Försvåra möjligheten att vidta stridsåtgärder

Förslaget: Formerna för att utlösa stridsåtgärder ska förändras. Innan stridsåtgärder får vidtas ska samtliga medlemmar tillfrågas. Varseltiden ska förlängas till 14 dagar. Felaktigt varslade stridsåtgärder ska vara olovliga och kunna medföra att facket får betala fullt ekonomiskt skadestånd till arbetsgivaren. Sådana stridsåtgärder ska också kunna avbrytas av medlare.

Kommentar: Medlemmarna i facket ska alltså inte själva få bestämma hur man vill fatta sina beslut. Att utlösa en stridsåtgärd är inget som idag sker lättvindigt utan det föregås av noggranna överväganden och rådslag. Syftet med att alla medlemmar ska tillfrågas är bara att försvåra för facket att vidta stridsåtgärder i rimlig tid. En medlemsomröstning tar lång tid och är dyr att genomföra. Däremot visar erfarenheten att medlemmarna inte sällan är mer benägna att gå i konflikt än förbundsledningen.

Att minsta formaliefel skulle leda till att stridsåtgärder blir olovlig är ett annat sätt att försvåra arbetstagarna. Som exempel anges i motionen att Transportarbetareförbundet borde ha fått betala 20 miljoner kr till två arbetsgivare, bland annat SAS, för att medlemmarna vägrade att agera strejkbrytare när deras danska kolleger strejkade.

Arbetstagare över 50 år ska ställas utan skydd

Förslaget: Arbetstagare som är äldre, varmed man synes mena över 50 år, ska kunna avtala bort reglerna i anställningsskyddslagen. När det gäller kollektivavtal bör ”större flexibilitet eftersträvas som ger ökat manöverutrymme för den äldre arbetskraften”, dvs man ska kunna ”avtala” om regler som är sämre än avtalets.

Kommentar: Det innebär att de som har störst behov av skydd ska ställas utanför. Ett huvudsyfte med anställningsskyddslagen är just att skydda den äldre arbetskraften som oftast har svårast att få ett nytt jobb. Moderaternas tanke är att istället ska de äldre tvingas avstå från sitt anställningsskydd och sänka sin lön för att få ett arbete.

Fritt fram för låglönekonkurrens i Sverige

Förslaget: De regler i medbestämmandelagen som kallas Lex Britannia ska upphävas. I detta krav instämmer även Folkpartiet. Utländska företag ska fritt kunna komma till Sverige med sina anställda och betala utländska löner, exempelvis de lönenivåer som gäller i Polen eller de baltiska staterna.

Kommentar: Förutom att det skulle slå undan benen på vanliga svenska företag strider detta mot tvingande EG-rätt. Inom EU finns ett direktiv som innebär att staterna är skyldiga att se till att arbetstagare på tillfälligt besök från andra länder inte behandlas sämre och har lägre löner än inhemska arbetstagare. Denna grundläggande princip har alla 15 EU-länderna kunnat enas om som rimlig och human.

Men Moderaterna och Folkpartiet tycker det är bra att svenska arbetstagare får lönekonkurrera med arbetstagare från låglöneländer. Det tvingar ned lönenivåerna i Sverige om de anställda vill ha kvar jobben.

Arbetsdomstolen ska avskaffas.

Förslaget: Avskaffa Arbetsdomstolen

Kommentar: Arbetsdomstolen är en del av det svenska förhandlingsystemet. Nästan alla tvister i arbetslivet löses idag genom förhandlingar mellan arbetsgivaren och facket. När man förhandlat lokalt och centralt kan parterna gå direkt till Arbetsdomstolen som är första och sista instans. Det innebär att det går ganska snabbt att få en slutlig dom. Genom att representanter för arbetsgivare och arbetstagare sitter med i domstolen är dess domar allmänt respekterade och får ett snabbt genomslag ute på arbetsplatserna. Arbetsdomstolens domar håller hög kvalitet eftersom den är specialiserad på arbetsrättsliga tvister.

Det blir mycket svårt att behålla systemet med fackliga förhandlingar i två steg och därefter ha en domstolsprocess i tingsrätt, hovrätt och eventuellt Högsta domstolen. Vid en tvist om en uppsägning är sakligt grundad skulle parterna få vänta många, många år innan man vet vad som gäller. Men eftersom Moderaterna samtidigt vill slopa anställningsskyddet är det inget problem för dem.

Kristdemokraterna

Förutom vad som redovisas ovan under gemensamma förslag kräver Kristdemokraterna följande.

Förbjud stridsåtgärder på vissa arbetsplatser

Förslaget: Stridsåtgärder ska förbjudas om inte facket har någon medlem på arbetsplatsen eller om medlemmen eller medlemmarna påstår sig inte vilja ha ett kollektivavtal.

Kommentar: Förslaget innebär att arbetsgivaren får ett starkt intresse av att se till att ingen anställd är med i facket. Då råder ju garanterat evig fredsplikt. Den som ändå vågar vara med i facket kan göras till syndabock och utsättas för stark press att avstå från avtal.

Förlängd provanställning

Förslaget: Provanställning ska tillåtas i 12 månader istället för i sex.

Kommentar: Provanställning är den mest otrygga anställningen som finns. Den kan avbrytas i förtid när som helst utan att arbetsgivaren behöver ange något skäl. Något behov av att pröva en arbetstagare under längre tid än 6 månader finns inte. Skulle det någon enstaka gång finnas ett sådant behov pga sjukdom eller liknande kan arbetsgivaren redan idag komma överens med det lokala facket om att förlänga provperioden.

Fler tidsbegränsade anställningar

Förslaget: Tillåt anställning för arbetstopp i 2 år

Kommentar: Att påstå att det är en ”arbetstopp” när en anställd behövs i två år är direkt utmanande. I vissa branscher innebär det att ingen behöver erbjudas fast anställning i lågkonjunktur då det finns gott om arbetssökande. Förslaget innebär att många fasta anställningar kommer att omvandlas till tidsbegränsade, otrygga sådana. Många fler än idag ställs utan anställningsskydd.

Avslutande reflektioner

Att en borgerlig regering skulle innebära stora försämringar av arbetsrätten är som framgår ovan mycket tydligt. Moderaterna har i mångt och mycket en ideologisk bundsförvant i Kristdemokraterna och dessa två partier skulle med dagens opinionssiffror utgöra det helt dominerande inslaget i en borgerlig regering.

De förslag som partierna nu redovisat skulle i grunden förändra balansen på arbetsmarknaden till arbetsgivarnas fördel. Arbetstagarna skulle i stor utsträckning bli beroende av arbetsgivarnas godtycke och rättssäkerheten skulle försvinna. Men det gäller att komma ihåg att det därutöver finns mycket mer långtgående förslag från arbetsgivarna som innebär att LAS, MBL och förtroendemannalagen slopas helt och ersätts med några få regler. När de borgerliga partierna bildade regering 1991-1994 visade de synnerligen stor lyhördhet för arbetsgivarnas krav. De genomförde då mycket snabbt hela dåvarande SAF:s önskelista. Ovanstående redovisning riskerar därför att snarast vara för optimistisk ur ett arbetstagarperspektiv.